

Sarjakuvamarkkinain vuodet 1971-1981 ja vuodet sillä välillä

Jos tässä yrittäisi haroa kokoon vähän siitä, millainen oli sarjakuvakirjatilanne silloin kun Suomen Sarjakuvaseura aloitti kulttuuritoimintansa, niin käteen jäisi pikku rippunen sitkeästi jatkaneita kotimaisia kirjasarjoja, jonkin pelkkä muisto vain, ja sitten muutama uusi kirjasarja, jotka kaikki sisälisivät tuontisarjakuvia. Ja joku uusi ilmiö, suomalainen. Näin silloin, noin vuonna 1971..

Toto Kailan laatimana ilmestyi edelleen vuosittainen Pekka Puupää-albumi, jonka levityksestä huolehti OTK. Tove ja Lars Janssonin Mumintrollet-sarjakuvakirjoja oli ilmestynyt vuoteen 1972 mennessä 16 - tämä kuudestoista jäikin viimeiseksi sarjassaan. Erkki Tanttu oli julkaissut paria vuotta aikaisemmin viimeisen Rymy-Beetu -kirjansa.

Jotakin uutta oli ruvennut epähtumaan. Sanoma oli ruvennut kokoamaan Viikkosanomissa jo pitkään ilmestynyttä Tenavat-sarjakuvaa pökkareiksi, joista ensimmäinen, Alä jännittä Jaska Jokunen, tuli ulos 1968. Nämä suomennoksen ja tekstauksen puolesta huolella toimitetut kirjat saivat yleisöltä suopean vastaanoton. Tenavista tuli yhdessä vaiheessa jopa pienoinen muoti-ilmiö: vuoden 1970 eduskuntavaalien alla ilmestyi kirja Ressu eduskuntaan, amerikkalainen teologinen selitysteos julkaistiin suomeksi nimellä Tenavat totuuden tiellä. Ja kirjakaupan täditkin puhuivat vilpittömin naamojan näistä ja noista Tenavat-sarjan ihanista puolista. Vuoteen 1976 mennessä Tenavia oli ilmes-

Varo koiraa, JASKA JOKUNEN

TENAVAT Charles M. Schulz

tynyt jo 21 kirjaa, ja monista oli otettu uusintapainoksia.

Sanoma osakeyhtiön aloittamalla kirjapuolella oli ilmeisesti uudenlaista ajattelua tai ideointihenkeä enemmältikin. Pitkin vuotta 1969 ilmestyi Helsingin Sanomissa palstanpäilymoituksia, joissa tiedotettiin että Asterix oli tulossa. Saman vuoden syksyllä tuli sitten kauppoihin René Goscinny'n ja Albert Underzon Asterix ja Kleopatra, ja heti perään Asterix Gladiaat-

torina. Kustantaja näytti päättäneen rysäyttää Asterixin kerrolla läpi, sillä se julkaisi seuraavana vuonna peräti kuusi Asterix-nimikettä. Uudenlainen visuaalinen ilme, kielellinen vetreys, anakronismit, hyvät suomennokset (Outi Wallin ja Jorma Kaparin) ja tekstaukset (Raimo Aaltosen) - siinä ehkä joitakin syitä jotka määrätietoisena markkinoinnin ohella aiheuttivat Asterixin nopean - ja kestäväksikin osoittautuneen - suosion. Asterixia ilmestyi sitten noin 3-4 kirjan vuosivauhtia, ja lisäksi uusintapainoksia tarpeen mukaan.

Kerrottakoon tässä sivumennen vähäinen anekdootti Asterixin vaiheilta. Soile Kaukoranta ja tämän kirjoittaja käänsivät noin vuonna 1968 huvikseen Asterix gladiaattorina -juttua parikymmentä sivua ja käyttivät sitä Tintti-kustantajana aikoinaan yrittelleen WSOY:n katsottavana. Näyte palautettiin ja todettiin että tosin ko. teos oli erilainen kuin sarjakuvat yleensä mutta aiheen vierauden ja ajallisen etäisyyden takia se ei tulisi menemään Suomessa.

Asterixin menestys lienee tuonut erittäin toisten kustantajain mieleen samantapaisten "toisonlaisten" sarjakuvien julkaisemis suunnitelmia. Otava toimi nopeimmin. Ruotsista oli kantautunut tietoja, että nyt toisella yrittämällä siellä menivät Hergén Tintti-albumit erinomaisesti kaupaksi. Näin Otava julkaisi 1970 kaksi ensimmäistä nidettä Tintin seikkailuja Jukka Kempinisen sekä Soile ja Heikki Kaukorannan suomennamina ja Raimo Aaltosen teks-

AKU ANKAN

307355-02

masta antologiasta, joka sisäl-
si 50-lukuisia EC-kauhutarjaku-
via. Semic puolestaan julkaisi
muutaman numeron amerikkalaisen
Warrenin Vampirella-sarjakuvia,
joiden piirtäjinä nähtiin Warrenin
parhaita kykijä, mm. Richard
Corben.

Muuten niin Williams kuin Semic
tuntuivat pyrkivän sarjakuvamark-
kinain valtaamiseen lehtimassal-
la: julkaistiin niin useata ni-
mikettä kuin suinkin. Ja jos
numerokohtainen menekki nousi
sinne 7-8000 kappaleeseen, hyvä
oli, lehteä jatkettiin. Jollei,
lehti loppui lyhyeen.

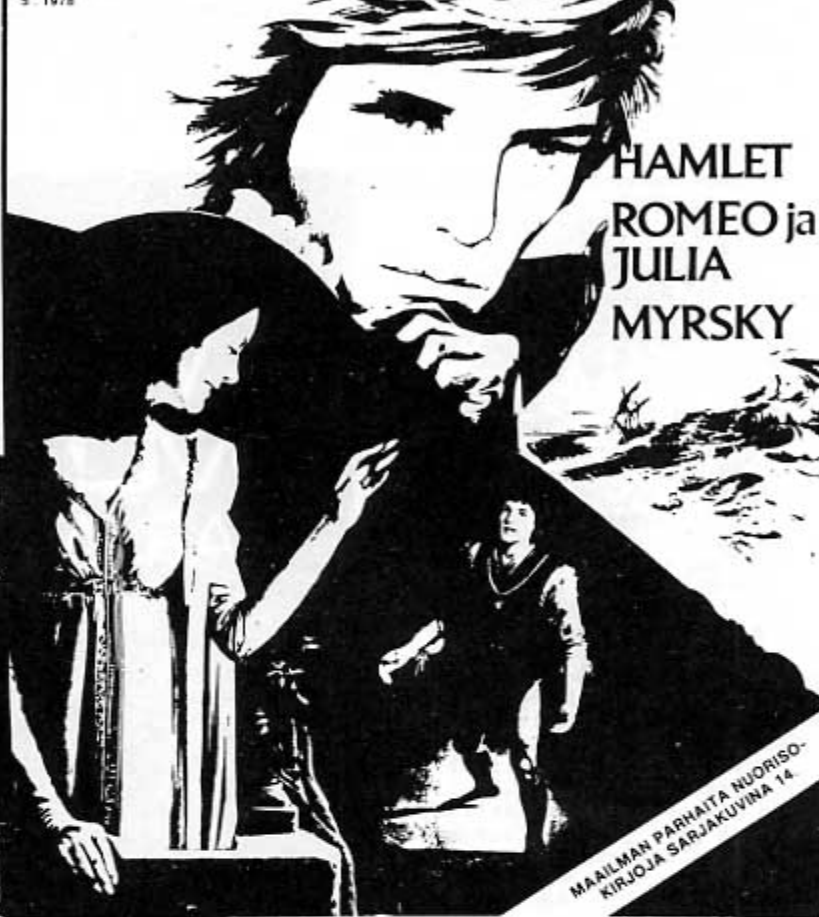
Tehdäänkö hypoteettinen las-
kelma: kustantajalla on 20 nimi-
kettä, joista jokainen ilmestyy
kerran kuussa. Joka kuukausi kus-
tantajan lehtiä lasketaan menevän
140 000-160 000 kappaletta eli
painokset ovat vielä suurempia.
Sellaiset määrät valtaavat jo leh-
tipisteen kuin lehtipisteen. Leh-
det painetaan yhteispainatuksina
ja ylikansallinen kustantaja voi
jakaa materiaalin edullisemmin
kun se leviää moniin maihin: kus-
tannuksia pystytään alentamaan.
Näihin laskelmiin ei mahdu pahem-
min kallista suunnittelua eikä
korkeatasoisen aineiston metsäs-
tämistä, vuokraamista eikä toi-
mittamista.

Sellaisen tempun Williams kuit-
tenkin teki että se perusti aito-
suomalaisen sarjakuvalehden, kut-
sui sen toimittajaksi Veikko Sa-
volaisen ja järjesti piirtäjäkil-
pailun. Tulokseksi tuli Sarjis,
lyhytikäinen (1972-74) mutta
merkitsevyytensä varmistanut,

SHAKESPEAREA

kuvakertomuksina

HAMLET ROMEO ja JULIA MYRSKY

MAAILMAN PARHAITA NUORISO-
KIRJOJA SARJAKUVINA 14

mustavalkoinen, neljästi vuodes-
sa ilmestynyt lehti. Sen palstoil-
la esiintyi, jopa loi nimensä
moni tämän päivän eturivin sarja-
kuvanpiirtäjä: Seppo Lindquist,
Veli-Pekka Alare, Jorma Pitkänen,
Usko Laukkanen, Tarmo Koivisto,
Kari Leppänen, Martti Sirola,
Ursula Niemistö, vain muutamia
mainitakseni.

Tilanne oli 70-luvun ensipuol-
liskolla kaikkiaan jollakin tapaa
toiveita herättävä. Tosin julkaistiin
mahdottomasti silkkaa roskaa,
mutta valikoiva ja tietäväinen
sarjakuvanlukija saattoi sentään
löytää yhtä ja toista hyväkin
luettavaa suomen kielellä, jopa
aika hyvin suomennettuna ja
tekstattuna (näitä tässä joutuu
toistamaan - yhä vielä näkee
näiden kahden seikan piittaamatonta
laiminlyöntiä yllin kyllin).

Uutta oli myöskin kaksi eu-
rooppalaista sarjakuvaa julkaise-
vää lehteä, Yhtyneitten Kuvaleh-
teen Ruutu (1973-75) ja sen jatko
Non Stop (1975-79) sekä Sanoman
Zoom (1973-74).

Albumien pääkustantajat Sano-
ma ja Otava kokeilivat uutta nek-
in: Sanoma lanseerasi markki-
noille toisaalta mitättömän
Klassikko-sarjan, jossa Disneyn
hahmot esiintyivät klassisten
romaanien juonissa, toisaalta
erinomaisen sarjan Aku Ankan
parhaat, joka sisälsi Carl Barksin
valikoituja tarinoita. (Saattaa
olla, ettei Aku Ankan toimittaja

Markku Kivekäs ollut aivan syytön
sarjan syntyyn...) Sanoma julkaisi
Asterixin tekijän vanhemman Umpah-
pah-sarjan kokonaisuudessaan.
Vuonna 1976 se aloitti Bob de
Moorin Barelli-sarjan. Sellai-
seenkin suureen projektiin se
ryhtyi että julkaisi suomeksi
alunperin Italiassa kootun perhe-
raamattukokoisen Minä Roope-setä
-kirjan (1973) ja, kun se meni
kallaudesta huolimatta kaupaksi,
seuraavina vuosina Minä Mikki
Hiiri-, Minä Aku Anka-, Aku
Anka 365-, Minä Hessu- sekä
Me Tupu, Hupu, Lupu -kirjat.
(Ne olivat sikäli hyviä, ettei
käännöksissä, tekstauksissa eikä
itse aineistossakaan - vanhoja
uusintoina - ollut vikaa, vikaa
oli italialaisissa toimittajissa,
jotka olivat sitoutuneet niin
tiukasti kirjan ulkoasuun että
olivat leikanneet sarjakuvalehti-
sivut striippien muotoon, jolloin
sivukokonaisuudet tietenkin kär-
sivät.)

Otava kokeili pariakin uutta
ja hienoa ranskalaista sarjaa,
Fredin Filemonia ja Mézièresin-
Christinin Valeriana, jotka se
kuitenkin vähäisen menekin ta-
kia lopetti. Francois Craenhalsin
Ritari Ardentiakin tuli pari kir-
jaa. Nuoremmille lukijoille Otava
tarjosi Francois'n ja Georgesin
4 ässä sekä Hergén Veikon, Teten
ja Jyken. Aikuislukijoille Otava
suuntasi (1975) kaksi eurooppa-
laista nykyklassikkaa, Georges
Pichardin ja Georges Wolinskin
Pauletten ja Guido Crepaxin

Asterix ja alppikuukka

Teksti GOSCINNY
Piirrokset UDERZO

Roopen AKU ANKAN kolikkokierre

taamina. Tinttejä ilmestyi sit-
ten neljän kirjan vuositaajuu-
della, ja loppuneista otettiin
uusintapainoksia.

Markkinat jakautuivat Sanoman
ja Otavan kesken siten, että edel-
linen otti lisäksi julkaistakseen
Goscinnyn ja Tabaryn Ahmed Ahneen
(noin kaksi albumia vuodessa),
Otava taas Goscinnyn ja Morrisin
Lucky Luken (nelisen albumia vuo-
dessa).

Sanoma kokeili muutamaa muuta-
kin sarjakuvakirjaa, joista Masi
loppui kuuden kirjan jälkeen (1969-
71), Velho vieläkin nopeammin, ja
paras mutta varmaankin puutteel-
lisesti markkinoitu (tai ajateltu)
Mafalda kolmen kirjan jäl-
keen.

Jotkin muutkin kustantajat ak-
tivoituivat, mutta tulokset py-
sivät melko lailla satunnaisina.
Apu-lehden Taika Jim -vihkot,
6 kappaletta 1971-72, WSOY:n
Peppi-sarjakuvakirjat, nelisen
kappaletta 1970-71 (kuvakirjan
ilmiasu), Weilin&Göösien 1971
alkanut sarja Carla ja Wilh.
Hansenin suosittua Rasmus Nallea.
Oma lukunsa oli Turun Sanomien
Lätsä-kirjasarja, joka oli alka-
nut 1963 ja jota jatkui edel-
leen.

Sitten oli tietenkin Sanoman
oma Walt Disney -linja: Aku Anka
-lehti 300 000:n levikkeineen ja
niinsanottuine "satasivuisineen".
Vuonna 1970 Sanoma rupesi julkai-
semaan Italiassa piirrettyjä
Disney-taskulehtiä Aku Ankan tas-
kukirja -sarjana, joka pian pääsi
aika korkeisiin 60.000:n painos-

määriin. Ja 1971-72 kokeeksi 5 ni-
teeseen jääneen sarjan alunperin
Italiassa ilmestynyttä Mikki Hiir-
ren sanomalehtisarjojen täydel-
listä uusintalaitosta: Mikki Hiiren
kulta-aika.

Uutta liikettä oli havaitta-
vissa 60-luvun lopulla sarjaku-
vien liepeillä muutenkin - yli-
opistollinen tutkimusharrastus,
sarjakuvajulkaisujen ensimmäinen
bibliografointi, ensimmäinen sar-
jakuvien piirtämiskilpailu (1970),
sarjakuvien päivälehtikritiikin
alku. Ensimmäinen päivälehtikrii-
tikko (60-luvun puolivälin Yli-
oppilaslehden Jukka Kempin
jälkeen) oli Suomen Sosialidemo-
kraattiin kirjoittava Vesa Oit-
tinen, joka julkaisi 1968 Kirja-
yhtymän kustantaman, jopa 2. pain-
okseen yltäneen sarjakuvateok-
sen Aku Anka ja Nietzsche sekä
1970 Timo Tuomiston kanssa kirjan
Erkki ihmemaassa.

Taideteollisen oppilaitoksen
lähitöitä ilmaantui 1969 oma-
kustannekirja Salaisuuden varjo
tekijöinä Timo Aarniala, Heik-
ki Junnila ja Claes Olsson.
Aarniala julkaisi 1971 Otavan
kustantaman sarjakuvateoksen Kyy-
nelten tie. Taideteollisen oppi-
laitoksen opettajaksi siirryt-
tyään hän sitten piti yhdessä
Teemu Lipastin kanssa sarjaku-
vaa yhtenä kuvallisen viestinnän
opetuskohteena. Tuona aikana lai-
tuksessa opiskelivat mm. Tarmo
Koivisto, Mauri Kunnas ja Martti
Sirola.

VAUHDIKKAASTI UUTEEN VUOTEEN

3...2...1...
STRUMFFATKAA!

Suomen Sosialidemokraattiin 60-
luvun lopulla Montosen porukka -ni-
mistä sarjakuvaa tehneet Seppo
Lindquist ja Seppo Seppälä jul-
kaisivat 1969 Weilin&Göösien kus-
tantaman sarjakuvakirjan Vallan
veri ei vapise ja 1970 kirjan
Onnellinen maailmanloppu.

Nuoret tekijät olivat läh-
dössä liikkeelle.

Ylikansalliset massakustanta-
jat ulottivat kiinnostuksensa
Suomeen 70-luvun alussa. Warner
osti tamperelaisen UK-lehden -kus-
tantamon ostaneen Kuvajulkaisut-
yhtiön, jonka nimi muuttui Kustan-
nus Oy Williamsiksi. Ruotsalainen
Semic aloitti ensin Ruotsista,
sitten Ahvenanmaalta käsin suoma-
laisten sarjakuvalehtien julkaisun

ja siirtyi pian Williamsilla vie-
railleen Allan Tokoin johdolla
toimimaan Tampereelle. Kumpikin
kustantaja julkaisi ensimmäiseen
lehtiä mutta jonkin verran eri-
laisia kirjojakin, enimmäkseen
amerikkalaista ja eurooppalaista
massatavaraa.

Oli niillä sentään jotain pa-
rempaakin. Williams julkaisi
muutaman kirjan ja jokusen leh-
den verran Burne Hogarthin
Tarzanin, jopa Hogarthin 70-luvun
alussa piirtämän uuden ja -luv-
la sanoen - melko erikoisen naku-
version Tarzanin alkuperäistä ta-
rinaa. Sellainenkin erikoisuus
Williamsin 70-luvun alun ohjel-
massa oli kuin Jättikauhukirja,
valikoima amerikkalaisen Nostalgia
Pressin siihen aikaan julkaise-

lehtettömän talon, jotka ilmeisesti kuitenkin olivat taholle jos toisellekin niin yllättäviä, että jättivät yleisön monttu auki tuijottelemaan, jos ylipäätään joutuivat kenenkään näköpiiriin.

WSOY koetti sekivaroavasti onneaan ja julkaisi 1974 ensimmäisen osan Jacques Martinin Alix-sarjaa sekä seuraavana vuonna Hans P. Kressen sympaattista Punanahka-sarjaa. Lehtimiehetkin lähti noihin aikoihin sarjakuvien alueelle Jacowittin Cocco Bill -kirjoilla sekä "maailman parhaiten nuorisokirjojen" sarjakuvaversioilla.

Seppo Lindqvist julkaisi Riitta Toikkasen kanssa 1973 Urkin arki -nimisen teoksen. Animaatioelokuvantekijänä paremmin tunnettu Riitta Nelimarkka ja Jaakko Seek julkaisivat elokuvaansa perustuvan sarjakuvamuotoisen teoksen Sammon ryöstö (Gummerus 1973).

Uusia piirtäjiä oli Taideteollisesta oppilaitoksesta valmistunut Martti Sirola, joka aloitti sekä laajaksi että laadukkaaksi kuontuvan tuotantonsa julkaisemalla 1974 WeillinsGöösin kustantaman Apassit-sarjan ensimmäisen osan. Hölmöläis-sarjansa ensimmäisen osan Sirola julkaisi 1976. Ja Kittilän poika Kalervo Palsa saattoi julkisuuteen sarjakuviaan kirjassa nimeltä Minun Getsemane.

Mitä tapahtui sitten? Jos tuota edellä luonnosteltua 70-luvun alkupuolen kehitystä olisi lupa nimittää lieväksi hybriseksi, niin kai sitten seuraisi lievä nemesis. Joka ehkä alkoi Zoomin nopeasta lopettamisesta, lehtensä 1974 ja albumisarjanakin 1975. Non Stop jatkoi tyylikkäänä asultaan mutta verraten vaativattomana levikiltään parhaimmillaan n. 15 000 ja tyrehtyi vuoden 1979 alussa.

Mafalda ei jatkunut, eikä Ahmed Ahne, ei Filemon, eikä Valeriankaan. Eivätäkään WSOY:n sarjat. Ja ne ufot, Pichard ja Crepax, hölmistyttiin kuoliaiksi. Otavan 1977 aloittama Peyon Johannes ja Pirkale loppui sekivian.

Sarjakuvien suurkustantajien Williamsin ja Semicin suunnalla käytiin jonkinlaista kahinaa, Warner möi Williamsin, jonka sarjakuvalehdet päättyivät toimitajineen taiteilijoineen päivineen Semicin syyliin. Peruskama oli tasoltaan suunnilleen sitä samaa mitä ennenkin, mutta aloitti

Semic sentään Harold Posterin Prinssi Rohkean ison julkaisemisen... vaan onpa sitäkin äskettäin löytynyt elokuvateatterien aulojen alennuskirjatiskestä.

Suomalaisista tekijöistä Toto Kaila julkaisi viimeisen hienon Puupää-kirjan Fogeli-muistelmien 1976, Timo Aarniala ja Seppo Lindqvistkäänsivät kiinnostuksensa kirjataiteen suuntaan, Sirola jatkaa menestyksellä Hölmöläisissä: niistä on äskettäin ilmestynyt kirja Ruotsissa Carl-sonin kustannuksella.

Ihduuttavin tapaus viimevuosilta on osuuskunta Käyttökuva (Tarmo Koivisto & Co) Mämmilä-sarja, joka ilmestyy Suomen sanomassa ja Me-lehdessä ja josta Käyttökuva on julkaissut tähän mennessä kaksi kirjaa. Vähin minkä Sarjakuvaseura saattoikin tända oli myöntää Mämmilälle 1978 Puupäähattu.

Kovan luokan ammattilaiseksi kehittynyt Jorma Pitkänen on ennättänyt saada lukuisista sanomalehtisarjoista jo kirjankin: Näkymättömän Viianäsen 197.

Uusinta uutta sitten edustavat nuorimman polven taiteilijat, jotka ovat enimmälti piirtäneet moniin vaihtoehtokulttuurilehtiin ja vastaperustettuihin erikoislehtiin (Kannus, Kuula, Sarjari), mutta julkaisseet omiakin kirjasia tai vihkoja: Rauli Nordbergin ja muutaman muun lahdelaisen Lahden erikoinen, Kärkölän opettajan Harri Vaalion Wallun kulttuurikuvasarjoja... ja vanha lempparini 70-luvun alkupuolelta Unto Punski, jonka seikkailuja taiteilija Erkki Pirtola äskettäin julkaisi kirjassen.

Uskonpuutetta voisi olla haistavanaan ulkomaisten laatusarjakuvien julkaisijain taholla, lähinnä vanhoihin nimikkeisiin turvaamista ja epävarmojen karsimista. Roska on ilmeisesti oleva aina keskuudessamme Korkeajännityk-

sineen seksiseikkailuineen päivineen - tuntuu ainakin viimeistä vuosikymmentä silmältäessä. Kasvatuksellista linjaa vetää Otava tämänhetkisillä löytöretkihistorioillaan (hyvät taiteilijat jotka ovat kipsaantuneet ilmeisesti epäluotettavaksi kokemansa tehtävän edessä). Semic on yritelty ranskalais-belgialaisella saralla, mutta ilman kovin suuria onnistumisia, mikäli sivusta on voinut havaita (Strumffien uustuonti Pohjoismaitten kautta smrffien nimellä ja kirjavan oheiskaman tukemana - Tommi Rinteen Smurffilevy! - ei sekään näytä oikein luontuneen). Lehtimiehet on yritelty albumien alueella sekiv (mm. espanjalainen Älli ja Tälli), mutta sekiv ilmeisesti vain kohtuullisin menestyksin.

Jotakin tuntuisi Suomesta juuri nyt puuttuvan. Mene tiedä, olisiko se ns. uudistumisarkuuta kirjankustantajien taholla, vai olisiko se vuosikymmenten takaisiin asenteisiin turvautumista perinnisten sarjakuvakustantajien taholla. Ennustus voi tietysti mennä männikköön - mutta ennustetaan silti, että jokin ajattelutavan uusiutuminen, jokin kilahdus, voisi saada aikaan liikkumista tämänhetkiseen suvantopaikkaan, voisi tuoda julki uutta, erilaista, taaskin erilaista suomalaista ja myös uutta hienoa ulkomaista sarjakuvaa.

Heikki Kaukoranta

